

4. Ziv S. The Quandary of Illustrating Anne Frank. URL: <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2018/11/anne-franks-diary-reimagined-through-illustration/574633/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-8>

**LITERARY CONCEPT «WAR»
IN VOLODYMYR YAVORIVSKY'S PROSE
(ON THE MATERIAL OF NOVEL «THE ETERNAL CORTELLIS»)**

**ХУДОЖНИЙ КОНЦЕПТ «ВІЙНА»
В КОНЦЕПТОСФЕРІ ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКОГО
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ВІЧНІ КОРТЕЛІСИ»)**

Belinska Yu. O.

*Postgraduate Student
Vinnytsia State Pedagogical University
named after Mykhailo Kotsiubynsky;
Lecturer at the Department
of Ukrainian Philology
Municipal Institution of Higher
Education «Vinnytsia Humanitarian
and Pedagogical College»
Vinnytsia, Ukraine*

Белінська Ю. О.

*аспірантка
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського;
викладач кафедри української
філології
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

В українському літературознавстві фіксується зростання кількості наукових праць, присвячених дослідженню теми війни. Цілком виправданою є актуалізація подібних розвідок, оскільки нині Україна перебуває в стані війни. Остання як феномен набуває множинного й варіативного смислового прочитання й позначення.

Показовою в опануванні антивоєнної тематики стала художньо-документальна повість Володимира Яворівського «Вічні Кортеліси», яка є новим рівнем осягнення письменником однієї з домінуючих у його творчому доробку теми Великої Вітчизняної війни. У творі антивоєнні мотиви досягають свого апогею, а мотив насильства, війни з мільйонами смертей, крові, винищення і руйнації всіх попередніх надбань людства в загальному контексті твору набуває антимілітарного спрямування.

У повісті «Вічні Кортеліси» війна розглядається як катастрофа, що веде до жахливої та масштабної трагедії, жаху, болю, руйнувань та смертей. Для кращого усвідомлення кортеліської трагедії, а через неї – і трагедії всього народу В. Яворівський коротко наводить історію села, яке проіснувало п'ять століть, і було знищене фашистськими загарбниками. Найбільш вражаючими, викривальними щодо фашистської жорстокості та в основі своїй антивоєнними є спогади про події «чорної середи». Війна в повісті «Вічні Кортеліси» постає грандіозною силою, що поглинає життя: «Коли за сім годин і двадцять п'ять хвилин уривається життя двох тисяч восьмисот дев'яноста двох людей, коли в кожному з них умирає минуле, сучасне й майбутнє, коли вогнем випалюють сліди їхнього буття на землі (горіли хати, хліви, ожереди сіна, стежки, криниці горіли, садки, хрести на цвинтарі, квітники, містки й кладки через болото, пташині гнізда, й земля навіть кортеліська горіла!) – скажіть: існує на цьому нестерпно гарячому шматочку світу час? Якщо існує, то ким його міряти, для чого він існує? Що робити з часом, коли цілих п'ять століть можна вбити за сім годин і двадцять п'ять хвилин, коли п'ять століть Кортелісів можна спалити за п'ять днів?» [3, с. 91].

Сама назва «Вічні Кортеліси» вказує на незнищенність села («Кортеліси – є. Кортеліси – були. Отже, вони – вічні» [3, с. 14]), а разом із тим і людей, які уособлюють весь український народ, що, попри тяжкі й страшні випробування, нищення його нещадним ворогом – вистояв та зберіг у своїй пам'яті страшні уроки історії. Так першоосновою у духовній незнищенності кортелісців стала їхня приналежність до єдиного народного та родового «коріння»: «...жили, берегли свою мову і звичаї, заради цього й душу свою берегли, горду мужність пращурів ратоборців та лицарів боротьби за волю і незалежність, і пам'ять, і віру берегли» [3, с. 12].

Особливу жорстокість підтверджує й наведений документальний звіт командира роти «Нюрнберг» обер-лейтенанта Глюкса про проведену військову операцію в Кортелісах, у якому із вражаючим цинізмом, що поглиблює психологізм оповіді, зазначено: «Я поведився так спокійно, що мій спокій передався підлеглим та жертвам, і це забезпечило успіх [...]. В результаті мені вдалося захопити й конвоювати до місця розстрілу всіх живих із Кортелісів та хуторів. Усіх, без винятку. Спершу розстріляв молодих чоловіків, які могли чинити опір. Розстріл жінок і дітей проводив без будь-яких ускладнень... Більшість жителів села зберігали гідність» [3, с. 90]. Психологічною деталлю, що має загальне антифашистське й антивоєнське спрямування та виступає документальним підтвердженням страшних злочинів, є такі факти зі звіту, що було витрачено чотири

тисячі триста двадцять один патрон, один «кулемет потребує ремонту від надмірного перегріву» [3, с. 91], а солдатів зі зброєю змінювали кожні тридцять хвилин.

В. Яворівський сприймає війну як «випробування Кортелісів саме на доброту, патріотизм та силу духу» [3, с. 12], яке гідно пройдено. Однак письменник простежує не лише героїку війни, а й тему відступництва, зради, слабодухості й моральної деградації особистості. Війна й ситуації, зумовлені нею, постають показниками не тільки зримих рис героїв, а й багатьох до цього часу малопомітних або прихованих якостей: «Війна багатьох проявить... падка на хлопців. Одні в армії чи в партизанах, дехто, з покидьків і дурисвітів, в поліцаях, на інших в Германію списки складають» [3, с. 60].

У повісті «Вічні Кортеліси» зрада своєму народу та Батьківщині постає через мотив гріха. Констатація антигуманних і аморальних дій героїв викликає неабиякий осуд і справедливий гнів. Так, документальні свідчення поліцаїв під час судового процесу через сімнадцять років після Кортеліської трагедії, що містять факти про мотивацію й першопричини колаборації, вражають особливою жорстокістю та ницістю. Зокрема, на суді Яким Корнелюк, колишній поліцай, з цього приводу зазначає: «Вони (німецький староста з прибічниками) порятували мене від забою... коли всіх розстрілювали в Кортелісах. А тоді дали десятизарядну російську винтовку й сказали: нащо ми тебе й родину твою спасли? [...] Десь треба було робити. А що – дармоїдом? Сім'ю треба годувати...» [3, с. 41]. Абсурдність і ницість фашистських пособників влучно передає мовленнєва деталь із свідчення підсудного Андрія Кошелюка, який, розстрілявши близько сотні осіб, пояснює це тим, що «... мусив. Жеребок мені випав тоді» [3, с. 62].

Ганебною є бездіяльність окремих осіб, що красномовно виявляється в образі Івана Корнелюка, характеризуючи якого, на відміну від інших поліцаїв, автор надає важливого значення зовнішності. Вроджений гандж (покалічені ноги) Корнелюка є своєрідною спокутою «утаємниченого від усіх грішила» [3, с. 33] його матері. Художня деталь – порівняння фізичної вади кортелісця «з покрученими, як коріння в підмитого дуба, маленькими ногами» [3, с. 33] наголошує на «покрученості», ущербності внутрішнього світу героя, його духовному зубожінні. Яскравим засобом характеристики цього образу є той факт, що у трагічну для Кортелісів ніч, під час розстрілу, Корнелюк, врятувавшись сам, «забув узяти з собою від ями, сюди... до хати...» [3, с. 80] свою рідну сестру з дітьми. Наразі автор навіть графічно підкреслює аморальність та гірку незбагненність подібної людської байдужості.

У морально-етичній концепції В. Яворівського породженням гріха є також вияв байдужості. Так, сидючи у фашистській машині, Хома Гасюк не зарадив смерті власної дружини, а лише спостерігав за її розстрілом. З моральної точки зору невизнання власної провини Гасюком робить його ще більш відразливим та огидним: «... Я ж нічого не винен. Німці Варку розстріляли... Ой. Що я міг подіяти? Хіба... попросити шофера-фольксдойча, сказати: «То моя жінка, спасіте її». Не подумав чогось...» [3, с. 83].

За народними віруваннями, певні вчинки сприймаються як гріх, за який неодмінно прийде покарання. Саме таким видається весілля на хуторі Рябине невдовзі після «чорної середи». Навіть у мирний час весілля не справляють під час релігійних постів. Українці уналежнюють війну теж до таких часів. Мати нареченого Федора повсякчас відмовляє сина від весілля, що є не на часі, зазначаючи: « – Війна, Федю, то і є великий і тяжкий піст. Чи ж воно тобі пече, те весілля?... Такі часи страшні. Чи й прийде хто до вас?...» [3, с. 92]. Всупереч застереженням, весілля таки відбулося. Однак під час святкування всіх мешканців цього хутора та близьких населених пунктів було розстріляно.

В. Яворівський, зображаючи героїв твору, демонструє той факт, що в тій страшній війні не залишилося жодної людини, яка б не зазнала її гірких наслідків. У повісті «Вічні Кортеліси», на відміну від інших творів письменника цієї тематики, концепт війни, а точніше – її наслідків, передано переважно через показ материнського горя, а не власне жіночої, інтимної самотності.

Отже, у повісті «Вічні Кортеліси» постає українське село часів військового лихоліття, соціальна, моральна, психологічна перевага народу над окупантами, а перевага людяності над нелюдськістю визначають сутність проблем, конфліктів, відповідну ідейну наповненість образів повісті. Особливістю композиції твору виступає те, що В. Яворівський навмисно відмовляється від прямого зображення знищення цілого села гітлерівцями. Письменник, підкреслюючи особливо нелюдську жорстокість фашистських загарбників, передає страхіття крізь призму людської пам'яті та роздумів свідків тих подій, що реалізується через внутрішні монологи та діалоги героїв, гостро-публіцистичні міркування-відступи самого автора.

Література:

1. Двучичанська О. А. Проза В. Яворівського: проблематика, жанрово-стильові особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кіровоград, 2012. 180 с.

2. Двудличанська О. А. Жанрові та мовно-стилістичні засоби відображення антивоєнних мотивів у ранній прозі В. Яворівського. Актуальні проблеми української літератури і фольклору. Донецьк, 2011. Вип. 16. С. 78–86.

3. Яворівський В. О. І засурмив янгол... Твори в трьох томах. Том третій. К. : Глобус, 1993. 317 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-9>

THE SEARCH FOR ETHNIC IDENTITY IN ASCOLD MELNYCZUK'S NOVEL "WHAT IS TOLD"

ПОШУКИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ АСКОЛЬДА МЕЛЬНИЧУКА «ЩО СКАЗАНО»

Bessarab O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Slavic and Romano-Germanic
Philology
V. I. Vernadsky Taurida National
University
Kyiv, Ukraine*

Бессараб О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської
та романо-германської філології
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Dobrovol'ska N. A.

*2nd year Master Student at the
Department of Slavic and Romano-
Germanic Philology
V. I. Vernadsky Taurida National
University
Kyiv, Ukraine*

Добровольська Н. А.

*магістр 2 курсу кафедри слов'янської
та романо-германської філології
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Перший роман Аскольда Мельничука «Що сказано» був написаний в 1994 році і презентований широкій публіці тоді ж. Про який згадує Соломія Павличко у своєму есеї «Про Аскольда Мельничука» цю подію: «...на презентації роману “Що сказано”, яка відбулася 1994 р. в Бостонському університеті, у приміщенні театру, яким керує Нобелівський лауреат і один з патронів журналу “Аgnі” Дерек Волкот... Досить сказати, що представляв роман публіці Шеймус Гіні, котрий наступного року, як відомо, отримав Нобелівську премію з літератури. Театр був переповнений. Літературним знаменитостям і просто